

MARK TVEN HIKOYALARI TARJIMASIDA PRAGMATIK MA'NONING IFODALANISHI

Sultonova Xumoroy Sulton qizi

Qashqadaryo viloyati Qarshi tumani 40-maktab katta o'qituvchisi

sultonovax@icloud.com

Annotatsiya. *Ushbu tezisda Mark Tven hikoyalarini ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilishda pragmatik ma'noning ifodalanishi masalasi o'rganiladi. Badiiy matnda muallifning kommunikativ maqsadi, personajlarning nutqiy xususiyatlari, kinoya va yumor tarjima jarayonida alohida ahamiyat kasb etadi. Asardagi ayrim ifodalar lug'aviy ma'nosidan tashqari yashirin munosabat, baholash yoki tanqidiy mazmunni ham anglatishi mumkin. Bunday ma'nolarni tarjimada saqlash uchun til birliklarini kontekst asosida tahlil qilish zarur. Tadqiqot Mark Tven hikoyalaridagi pragmatik mazmunni aniqlash va uni tarjimada ifodalash bilan bog'liq nazariy hamda amaliy masalalarni yoritishga qaratilgan.*

Kalit so'zlar: *Mark Tven, pragmatika, badiiy tarjima, kommunikativ maqsad, kinoya, yumor, kontekst, tarjima strategiyalari.*

Kirish

Badiiy tarjima jarayonida matnning lug'aviy mazmunini saqlash bilan bir qatorda muallifning kommunikativ maqsadini ham to'g'ri yetkazish muhim hisoblanadi. Chunki badiiy asarda muallif fikri har doim ham bevosita ifodalanmaydi. Ayrim hollarda kinoya, mubolag'a, yashirin baholash yoki personajlar o'rtasidagi nutqiy munosabatlar orqali anglashiladi.

Pragmatika til birliklarining muayyan vaziyatda qanday ma'no kasb etishi, so'zlovchining maqsadi va tinglovchiga ta'sirini o'rganadi. Shu jihatdan pragmatik tahlil badiiy matnning nafaqat nima haqida ekanini, balki muallif yoki personaj qanday maqsadni ko'zlaganini ham aniqlash imkonini beradi.

Mark Tven ijodida yumor, kinoya va xalqona nutq muhim o'rin tutadi. Yozuvchi personajlar nutqi va voqealar tasviri orqali insonlarning xatti-harakatlari, ijtimoiy munosabatlar va jamiyatdagi ayrim qarashlarni hajviy yo'sinda ifodalaydi. Bu xususiyatlar uning hikoyalarini tarjima qilishda pragmatik ma'noni alohida o'rganishni talab etadi.

Tadqiqotning maqsadi va metodlari

Tadqiqotning asosiy maqsadi Mark Tven hikoyalaridagi pragmatik mazmunni aniqlash va uni o'zbek tiliga tarjima qilishda yuzaga keladigan muammolarni tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqotda qiyosiy tahlil, kontekstual tahlil, pragmatik tahlil hamda tavsifiy metodlardan foydalanish nazarda tutiladi. Inglizcha asl matn va uning o'zbekcha tarjimasini taqqoslash orqali kommunikativ maqsadning qay darajada saqlangani aniqlanadi.

Asosiy qism

Badiiy matnning pragmatik xususiyatlari personajlarning nutqi, muallifning voqealarga munosabati va til vositalarining muayyan vaziyatdagi vazifasi orqali namoyon bo'ladi.

Ayniqsa, yumoristik asarlarda soʻzning bevosita maʼnosi bilan anglashilgan maʼno oʻrtasidagi farq muhim ahamiyatga ega.

Mark Tvenning "The Celebrated Jumping Frog of Calaveras County" hikoyasi xalqona hikoya qilish uslubi va yumoristik tasviri bilan ajralib turadi. Bunday asarlarda personajlarning voqealarini bayon etishi, ayrim holatlarni boʻrttirib koʻrsatishi va soʻzlashuv tilidan foydalanishi matnning badiiy taʼsirini shakllantiradi.

Tarjima jarayonida ushbu xususiyatlarni hisobga olmaslik asarning pragmatik mazmuniga taʼsir qilishi mumkin. Masalan, ingliz tilidagi kinoyali ifoda oʻzbek tiliga faqat lugʻaviy maʼnosi asosida tarjima qilinsa, muallifning yashirin tanqidi yoki yumoristik maqsadi oʻquvchiga yetib bormasligi ehtimoli mejud. Shuning uchun tarjimon ifodaning matndagi vazifasini va u qanday vaziyatda qoʻllanganini aniqlashi lozim.

Pragmatik maʼnoni tarjimada saqlashda kontekst alohida oʻrin tutadi. Bir xil soʻz turli vaziyatlarda maqtov, tanqid, hayrat yoki kinoyani ifodalashi mumkin. Demak, tarjimon faqat alohida soʻz yoki birikmaga emas, balki butun nutqiy vaziyatga tayanishi kerak.

Bundan tashqari, yumor tarjimasida ikki til vakillarining madaniy tajribasi va nutqiy meʼyorlari oʻrtasidagi farqlarni hisobga olish zarur. Asl matndagi hazil oʻzbek kitobxoniga tushunarli boʻlishi uchun ayrim sintaktik yoki leksik oʻzgarishlar talab etilishi mumkin. Biroq bunday oʻzgarishlar muallifning uslubini va asarning asosiy mazmunini buzmasligi lozim.

Shuningdek, personajlar nutqining individual xususiyatlarini saqlash ham pragmatik jihatdan muhimdir. Personajning soʻz tanlashi, gap tuzishi va boshqa qahramonlarga murojaat qilishi uning xarakterini ochishga xizmat qiladi. Tarjimada barcha personajlar nutqini bir xil adabiy uslubga keltirish ularning oʻziga xosligini susaytirishi mumkin.

Shu sababli Mark Tven hikoyalari tarjimasini oʻrganishda uchta muhim jihatga eʼtibor qaratish lozim:

- Muallifning kommunikativ maqsadi;
- Personajlar nutqining pragmatik xususiyatlari;
- Yumor hamda kinoyaning tarjimada qayta ifodalanishi.

Xulosa

Mark Tven hikoyalarini tarjima qilishda pragmatik maʼnoni saqlash badiiy tarjimaning muhim vazifalaridan biridir. Muallifning kommunikativ maqsadi, kinoya va yumor, shuningdek, personajlar nutqining oʻziga xos xususiyatlari asarning badiiy taʼsirini shakllantiradi.

Pragmatik tahlil orqali inglizcha asl matn va oʻzbekcha tarjima oʻrtasidagi mazmuniy hamda uslubiy farqlarni aniqlash mumkin. Bunda tarjimon soʻzlarning lugʻaviy maʼnosi bilan cheklanmasdan, kontekst, nutqiy vaziyat va yashirin maʼnolarni ham hisobga olishi kerak.

Demak, Mark Tven hikoyalaridagi pragmatik xususiyatlarni qiyosiy oʻrganish tarjimada muallif uslubini, badiiy taʼsirni va kommunikativ maqsadni saqlash masalalarini chuqurroq anglashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Twain, M. The Celebrated Jumping Frog of Calaveras County and Other Sketches. Asl nashr ma'lumotlari foydalanilgan nusxa asosida aniqlashtirilishi lozim.
2. Newmark, P. A Textbook of Translation. Prentice Hall, 1988.
3. Baker, M. In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge, 2018.
4. Nida, E. A. Toward a Science of Translating. Brill, 1964.